

FAKTASKRIFT OM SEKAB

Sprittillverkningen i Örnsköldsvik fyller 100 år i år.

Det kan vara en god idé att ta sig tid att reflektera över vad som hänt under dessa år, men också vad som händer de kommande åren. Frågan om oljans och kolets påverkan på vårt klimat har inte minskat i betydelse.

Det fanns en anledning för Örnsköldsviks kommun att engagera sig i frågan en gång i tiden, och den anledningen finns fortfarande kvar.

Sven Lindblom

Sprittillverkningen fyller 100 år i år

Sammanfattning

- Övik Energi AB, har på uppdrag av Örnsköldsviks kommun, ett engagemang hos Sekab tillsammans med energibolagen i Skellefteå och Umeå via bolaget Norrlands Etanolkraft AB (Nekab). Syftet är att skapa ett teknikcentrum i Örnsköldsvik för forskning och produktionsutveckling av etanol som ett viktigt drivmedel bortom oljan.
- Redan från starten var det klart att det kommunala engagemanget på sikt ska minska.
- Övik Energi AB:s åtagande har stegvis utökats till maximalt 608,6 miljoner kronor i form av borgen och ägarandelar om hela det senast beviljade borgensåtagandet från kommunen på 100 miljoner kronor utnyttjas i sin helhet.
- Längre rådde stor enighet om satsningarna bland kommunens politiker i alla stora partier.
- Kommunen har inte förlorat en enda krona på Sekab, tvärtom betalar bolaget 0,5 procent i provision till kommunen för kommunens borgensåtaganden vilket ger kommunen cirka en miljon kronor per år i intäkt.
- I mars 2009 har Nekabs auktoriserade revisor och värderingsföretaget Grant Thornton var för sig kommit fram till att värdet på Sekab inte behöver skrivas ned.
- I mars 2009 äger Nekab 70 procent av Sekab. 30 procent ägs av privata intressenter.
- Nekab ägs till 49 procent av Övik Energi AB, 49 procent av Skellefteå Kraft AB och till 2 procent av Umeå Energi AB.

Bakgrund

Sprittillverkningen i Örnsköldsvik fyller 100 år i år. Världens allra första sulfitsprittfabrik anlades i Skutskär där tillverkningen kom igång den 24 maj 1909. Redan den 23 oktober samma år startades sprittillverkning i Köpmanholmen av Forss AB enligt ett patent utarbetat av ingenjör Hugo Wallin. Metoden byggde på att jäsa sockret i avfallslutarna från sulfittfabriken. En grundsten lades därmed i Örnsköldsvik till den organisk-kemiska industrin i Sverige baserad på inhemska råvaror.

Mo och Domsjö AB förvärvade 1918 av AB Ethyl patentet för att framställa sulfitsprit vid Domsjö sulfittfabrik. Det dröjde emellertid till 1936 innan MoDo formellt ansökte om rätten att få tillverka sprit vid sulfittfabriken i Domsjö och i Hörnefors. Ansökan avslogs.

När andra världskriget bröt ut kom en dramatisk helomvändning från staten. Redan 1939 beslöt riksdagen att största möjliga tillverkning av sulfitsprit skulle startas i landet och under kriget ökade intresset ytterligare. I september 1940 startades tillverkningen i Domsjö och året efter i Hörnefors. Därmed inleddes en vidareförädling av skogsråvaran som ger en rik flora av kemikalier. Då var syftet att ersätta oljeimporten som försvårades av 2:a världskriget, i dag söker alla möjligheten att inte använda olja p.g.a. klimathotet. Under 1930-talet inleddes också tillverkningen av dissolvingmassa i Domsjö, som på den tiden kallades för silkescellulosa, tack vare dess stora användbarhet.

”Silkescellulosan” är i dag enda produkten vid Domsjö Fabriker och en stor succé. Det är en mycket speciell typ av massa, i grunden en organisk molekylkedja som kan förädlas till allt från konstsilkeskläder till värmesköldar i rymdfarkoster. Medan andra massafabriker får dra ned och brottas med problem under den världsomfattande lågkonjunkturen har Domsjö Fabriker under februari 2009 satt nytt leveransrekord.

I dag är Domsjö Fabriker en av några få sulfatfabriker. Alla andra har gått över till sulfatprocessen eller är sulfatfabriker redan från början.

Det är sulfatprocessen som är grunden till den mycket omfattande kemiska industri som i dag finns runt Domsjö Fabriker. Örnsköldsvik är ledande i landet när det gäller kemisk industri baserad på skogen som råvara. I den andan startades Processum för fyra år sedan. I Processum ingår företag som Akzo Nobel, Domsjö Fabriker, M-real, Sekab samt Mittuniversitetet, Umeå universitet och Luleå Tekniska universitet. Affärsidén är att skapa nätverk och ytterligare öka kunnandet och utveckling inom det skogskemiska området.

Sekab grundades 1984 och har efterhand utvecklats till att bli ett av de ledande företagen i Europa främst när det gäller etanol för transportsektorn. Sekab har för närvarande cirka anställda.

Piloten bildades 2001

Örnsköldsviks kommuns engagemang i Sekab inleddes formellt 2001. Kommunen hade dessförinnan i flera år arbetat för att få en pilotanläggning till Domsjöområdet för forskning om utvinning av etanol ur cellulosa. Den 5 december 2001 kom det efterlängttade beslutet från Energimyndigheten i Eskilstuna. Energimyndigheten beviljade 112 miljoner kronor till det som senare allmänt gått under benämningen ”Piloten”.

Energimyndighetens krav var att regionen ställde upp med lika mycket vilket löstes på följande sätt:

- EU:s regionala fonder 25 miljoner kronor
- Sekab, LRF Lantmännen, Kempestiftelserna och flera privata ägare satsade 11 miljoner kronor
- Redan befintliga byggnader och infrastrukturen kring dessa värderades till 50 miljoner kronor

Därmed kunde Etanolpilot i Sverige AB grundas och en världsunik forskning startas i Örnsköldsvik i syftet att kommersiellt utvinna etanol ur cellulosa. Kommunen var med om att bilda bolaget men inga direkta skattepengar anslogs. Kommunens kostnader låg på tjänstemannaplanet och inom det opinionsbildande området.

Det är inte etanolproduktionen i sig som är det viktigaste utan själva kunnandet. Politiker och tjänstemän har sett stora möjligheter i att sälja kunnandet vidare ut över världen. Etanolpiloten är också ett av de större besöksmålen i kommunen. Det visar att det finns ett stort internationellt intresse för det som händer i Örnsköldsvik.

Nästa steg är att projektera och prospektera en kommersiell anläggning. Var den skall placeras och tidplanen är inte fastlagd. Den rådande lågkonjunkturen gör också att prognoser av olika slag är mer än vanligt osäkra i maj 2009 när dessa rader skrivs.

Kommunerna var tydliga med att de kommunala bolagen skulle avveckla sitt ägande i Sekab på sikt.

Faller en faller alla

Domsjö industriområde är i dag ett kombinat som består av

- Domsjö Fabriker sulfitfabriken
- Akzo Nobel
- Sekab
- Övik Energi AB kraftvärmeverk med produktion av el, ånga och fjärrvärme

- Alla hänger mycket intimt samman, säger Hans Grundberg som är utvecklingsingenjör inom Processum. Bland annat är Domsjö Sveriges enda sulfitfabrik som tillverkar etanol i dag. Sekab köper denna etanol och tillverkar:

- Etylacetat
- Ättiksyra
- Acetaldehyd
- Teknisk sprit som är en väldigt ren etanol för lösningsmedel med mera

Den etanol som Domsjö Fabriker tillverkar är för fin för att användas till fordonsbränsle typ E85. Dessutom räcker inte Domsjö Fabrikers produktion till. Viss import sker av vin- och sockerrörsetanol som raffinerats ytterligare i Domsjö till den renhet som krävs för fordonsbränsle och som den kemiska industrin kräver. Hans Grundberg erinrar om att de första bilarna gick på etanol i början av 1900-talet och att allt inom de kemiska industrierna utgick från cellulosan på den tiden. Det var när den billiga oljan började flöda över världen som dessa industrier slogs ut. Det som finns kvar i dag är endast en liten del av de kemiska industrier som fanns i Domsjö före andra världskriget. 1945 stod produktionen av diverse kemikalier på sin höjdpunkt.

Akzo Nobel tillverkar celluloserivat och använder cellulosa från Domsjö till vissa av sina kvaliteter. Företaget använder också i väldigt stor utsträckning cellulosa från bomull, en biprodukt från bomullstillverkningen, eftersom den innehåller längre molekyllängder. Försök pågår för att öka användningen av cellulosa. Hans Grundberg säger att det finns en väldig potential för utveckling och försäljning av cellulosafibrer.

- Världsmarknaden för bomull ligger på omkring 35-40 miljoner ton per år medan produktionen av viskosmassa stannar på 3-4 miljoner ton, säger han.

Förutsättningarna för att öka produktionen av viskosmassa är stora. Odling av bomull har mycket stor miljöpåverkan. Bara för att få tillräckligt med fiber för att tillverka ett par jeans av bomull krävs minst 8 000 liter vatten. Dessutom används cirka 25 procent av alla pesticider och mer än 12 procent av alla jordbrukskemikalier i världen för just bomullsodlingen. Det stora problemet är emellertid att det går åt så mycket vatten vilket innebär att både Kina och Indien lagt restriktioner över hur mycket bomull som får odlas. En liten nedgång i bomullsproduktionen kan snabbt leda till fördubblad efterfrågan på viskosmassa.

Sekab viktig aktör

Hans Grundberg säger att det skulle få stor påverkan på Domsjö Fabriker om Sekab faller. Det innebär bland annat att fabriken inte får någon köpare av sin etanol. Det skulle starkt påverka Akzo Nobel eftersom företaget har ett väldigt tätt samarbete med Sekab. Allt underhållsarbete är samordnat och all analys av Sekabs etanol och acetaldehyd med mera sker hos Akzo Nobel. Allt avloppsvatten från Domsjö Fabriker, Sekab och Akzo Nobel går också till en gemensam slutna bioreningsanläggning som bland annat producerar 11 miljoner kubikmeter biogas per år. Det är en av de större anläggningarna i sitt slag i landet.

Till den sammanvävda bilden hör också i hög grad kraftvärmeverket som producerar och säljer värme och ånga till alla i området. Domsjökombinatet är ett bioraffinaderi som startades 1929 när den första sulfitspriten kom. Sulfittfabriken startades redan 1903 och tillverkningen av etanol och startades i början av andra världskriget.

Akzo Nobel har i dag en enda leverantör av etylklorid som är en viktig råvara i deras process. Etylklorid tillverkas inte i Domsjö i dag. Akzo Nobel har emellertid visat intresse av att återuppta den produktionen i samarbete med Sekab. Vinsten för Akzo Nobel ligger i att få ytterligare en leverantör och färre farliga transporter.

Hans Grundberg säger att bioraffinaderiet med sina förgreningar väcker stort intresse bland besökarna i dag. Han säger samtidigt att det går att göra väldigt mycket mer. Med samma mängd cellulosa, cirka 220 000 ton per år, går det att göra många fler produkter och öka omsättningen både två och tre gånger. Exempel på detta finns i både Norge och Japan.

- Det är detta som Processum vill främja, säger Hans Grundberg. Vi har inte varit igång så länge men vi ser möjligheterna tillsammans med både universiteten och industrin. Det går att sätta in tappkranar litet här och där och tillverka massor av nya produkter igen precis som det var under och en kort period efter andra världskriget. Hans Grundberg säger att Sekab är en viktig aktör i utvecklingen av bioraffinaderiet genom sitt stora kunnande inom etanolkemin.

En av de mest spektakulära produkterna från Domsjö är en speciell typ av kolfiberduk som används under keramikplattorna i de amerikanska rymdskyttlarna. Det är en duk som tillverkas i Tyskland med viskocellulosa från Domsjö som råvara. I varje rymdskyttel finns tyg som det behövs tio ton viskosmassa från Domsjö för att tillverka. Det är en väldigt speciell duk med oerhörda krav på bland annat tålighet mot värme.

En annan och kompletterande och viktig produkt från Domsjö är lignosulfonat som används vid betongtillverkning. Lignosulfonat gör att betongen flyter ut lättare med mindre vatten i blandningen. Mindre vatten gör betongen starkare och det reducerar behovet av cement. Eftersom tillverkningen av cement är mycket energikrävande kan enorma mängder koldioxidutsläpp sparas in tack vare inblandningen av lignosulfonat.

Domsjö sulfitfabrik har varit utsatt för nedläggningshot flera gånger, bland annat i mitten av 1990-talet. När M-real tog över pappersmassagrenen i före detta MoDo vid sekelskiftet kom det senaste nedläggningsbeskedet. Men då ingrep ett konsortium av privatpersoner med bland andra Malcolm Norlin och Tore Erkén och köpte fabriken. De ändrade direkt inriktningen mot viskosmassa i stället för vanlig pappersmassa. Det var en väldig tur för bygden. Det var tack vare deras ingripande som industrikombinatet räddades.

Nuvarande vd för Domsjö Fabriker, Ola Hildingsson, har också visat stort intresse för den nya inriktningen mot viskosmassa och kemikalier och därmed sammanhängande investeringar. Han har i olika sammanhang sagt att fabriken aldrig skulle ha överlevt som en traditionell massafabrik.

Sekab på väg bort

2005 var Sekab till salu och på väg bort från Örnsköldsvik. Övik Energi AB, Skellefteå Kraft AB och Umeå Energi AB var redan då engagerade i pilotanläggningen för forskning och utveckling av biodrivmedel med cellulosa som bas. De var alla starkt intresserade av att trygga etanolkunnandet och utvecklingen av etanol ur cellulosa i Örnsköldsvik och i regionen via bland annat universiteten. Politisk enighet fanns i Övik Energi AB:s styrelse och i moderbolagets Rodrets styrelse om att skapa ett konsortium för produktion och handel med bioenergi och biodrivmedel.

Vid kommunfullmäktiges sammanträde den 28 februari 2005, och under stor politisk enighet, beslutades om en kommunal borgen om 70 miljoner. Endast folkpartiet gick emot förslaget. Motsvarande enighet fanns i de berörda styrelserna i Skellefteå och Umeå.

Motiven för de kommunala energibolagen att gå in i verksamheten var bland annat följande:

- etanolen hade utvecklats till det intressantaste alternativa drivmedlet
- efterfrågan på etanol ökade bland annat till följd av EU:s direktiv om kraftigt ökad inblandning av förnyelsebara bränslen i bensin
- Örnsköldsvik är Sveriges etanolcentrum
- etanolen är ett av kommunens framgångsområden vad gäller forskning och produktion med mera
- Örnsköldsviks kommun har under många år varit medlem i etanolstiftelsen, numera BAFF, för att stödja utvecklingen av etanol
- Örnsköldsviks Buss AB var först med att köra bussar på etanol i mitten av 1980-talet och har under många år varit med om att utveckla etanol som bränsle för tunga fordon
- Skellefteå Kraft AB, Umeå Energi AB och Övik Energi AB har gemensamt bidragit till att skapa en pilotanläggning i Örnsköldsvik för forskning och utveckling av etanol ur barrved
- de tre energibolagen har ett ekonomiskt åtagande i pilotanläggningen
- Övik Energi AB har intresse av fortsatt och utvecklad etanolproduktion i Örnsköldsvik eftersom Övik Energi AB är energileverantör till Sekab.

Stor enighet

Motsvarande beslut togs i Skellefteå och Umeå med samma motiv som i Örnsköldsvik. De kommunala energibolagen i Örnsköldsvik, Skellefteå och Umeå ägde efter förvärvet 50 procent av Sekab via det gemensamt ägda Nekab. Nekab ägdes till 45 procent vardera av energibolagen i Örnsköldsvik och Skellefteå och 10 procent ägdes av energibolaget i Umeå. Den andra halvan ägdes av privata intressenter i Ecoindustries Development in Europe AB.

Den 27 november 2006 kom ärendet på nytt upp i kommunfullmäktige. Sekab stod inför stora investeringsbehov för att trygga etanolförsäljningen och för att kunna fortsätta att driva etanolutvecklingen till en fullskalig etanolproduktion från cellulosa. Marknaden hade då expanderat kraftigt. Övik Energi AB och Rodret AB hade berett ärendet och konstaterat att motivet för finansiering av Sekabs utveckling var att säkra utvecklingen av etanol och biobränslen i Örnsköldsvik. Detta skedde i linje med profilområdet "Bortom oljan" inom "Världsklass 2015".

Ja från S, C, KD, V och både ja och nej från FP

Under kommunfullmäktiges behandling av ärendet föreslog Elvy Söderström (S), Lars Eidenvall (KD) och Roland Wikner (C) bifall till Rodrets framställan. Det innebar ja till ett aktieägartillskott på 70 miljoner kronor som skulle omvandlas till kommunal borgen. Gunnar Melin (FP) föreslog avslag på framställan om kommunal borgen men sa ja till aktieägartillskottet. Lars Näslund (M) och Ingrid Ågren (SPI) föreslog avslag oavsett vad anslaget kallades. Vid huvudvoteringen röstade kommunfullmäktige ja till Sekabs framställan med 52 röster mot 7. Ja-rösterna kom från Socialdemokraterna, Centern, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet. Moderaterna och SPI röstade nej. Folkpartiet avstod från att rösta sedan dess förslag om att endast bevilja aktieägartillskottet och nej till att det skulle omvandlas till borgen fallit i den förberedande voteringen.

Mattias Rosdahl (M), Domsjö, överklagade beslutet till Länsrätten i Västernorrland i en inlägga daterad den 15 december 2006. Han föreslog dessutom inhibition av verkställigheten. Som skäl angav han att han ansåg att beslutet stod i strid med kommunallagen. Matias Rosdahl skrev att främsta motivet för kommunen att gå in i Sekab var att utveckla och forska för att utvinna etanol ur biobränsle. ”Så långt ser jag samhällsnyttan med att ett kommunalt bolag köper in sig i verksamhet som syftar till att få fram miljövänliga drivmedel”, skriver han i sin överklagan. ”Det jag anser strida mot kommunallagen är den planerade investeringen i en etanolfabrik i Polen. Det enda skäl man kunnat uppge är att fabriken i Polen ska generera pengar för att bygga en demonstrationsanläggning i Örnsköldsvik. Jag anser att det ligger utanför kommunens kompetensområde. Vidare anser jag att ett kommunalt bolag inte får drivas i vinstsyfte”.

Örnsköldsviks kommun fick tillfälle att yttra sig och hävdade då att beslutet ligger inom ramen för den kommunala kompetensen.

Länsrätten beslöt den 19 januari 2007 att avslå yrkandet om inhibition.

Länsrätten beslöt vidare den 19 november 2007 att avslå överklagandet i sin helhet.

Överklagandet innebar att det var helt omöjligt för Sekab att få in nya privata intressenter under drygt ett års tid. 2007 var ett viktigt år i det avseendet innan finanskrisen slog till. Men eftersom ärendet låg hos länsrätten för handläggning av Mattias Rosdahls överklagande var det helt omöjligt för Sekab att föra seriösa överläggningar med eventuella köpare. Detta trots att marknaden för etanol var mycket het under hela året. När förhandlingar med intresserade köpare inleddes i början av 2008 började också börsfallet och alla vet vad som hände på de finansiella marknaderna.

I sammanhanget kan noteras att kommunägda Skellefteå Kraft AB ger vinster på hundratals miljoner kronor varje år utan att det anses stå i strid med kommunallagen.

Ville ha egen produktion

Under 2007 ökade försäljningen av E85 med 70 procent till 275 000 kubikmeter. Samtidigt såldes cirka 70 000 kubikmeter kemiprodukter baserade på etanol. Sekab har nära 100 procent av den svenska E85-marknaden och 15 procent av den europeiska etanolmarknaden.

Under 2008 hade Sekab också en mycket bra utveckling vad gäller försäljningen av etanol till och med oktober månad. Försäljningen lågt väsentligt över 2007 års siffror varje månad. Sekab gjorde då en bedömning om att det var angeläget att engagera sig i byggandet av anläggningar för produktion av etanol tillsammans med privata intressenter. De ville inte att företaget skulle vara beroende enbart av kortsiktiga handelsavtal. Planerna var att bli minoritetsägare i storskalig produktion av etanol ur sockerrör i främst Afrika. Sekab ville också komma bort från etanolproduktion från majs och vete och andra grödor för att inte konkurrera med livsmedelsförsörjningen. Samtidigt pågick forskningen i Örnsköldsvik för att på sikt utvinna etanol ur cellulosa i storskalig omfattning.

Parallellt med planerna på egna produktionsanläggningar och forskning pågick också arbetet med att sälja Sekab eller i vart fall få in fler privata delägare. Övik Energis engagemang i Sekab uppgick vid det tillfället till 152 640 000 kronor varav 22 500 000 kronor var ombildat till aktiekapital. Det nya åtagandet 2007 innebar att Övik Energi gav ett lånelöfte på ytterligare maximalt 76 500 000 och en borgen på 157 500 000 kronor. Det slutliga beslutet i ärendet togs i Rodret AB:s styrelse den 20 december 2007. Beslutet föregicks av omfattande överläggningar mellan energibolagens styrelser. Bolagens styrelser och Sekabs konsult för kapitalanskaffning bedömde att Sekab är ett företag med goda framtidsutsikter. Energibolagens styrelser gjorde också ett gemensamt ställningstagande/uttalande om att avveckla sina ägarandelar under de närmaste fem åren. Ägarna var emellertid överens om att det var sunt och riktigt att stötta bolaget under konsolideringsfasen. Ansträngningar under 2007 om att få in nya ägare hade misslyckats främst som en följd av ett överklagande av kommunfullmäktiges anslag.

Rätt sorts etanol har också varit en ledstjärna för Sekab. Precis som skogsindustrins certifieringar har det varit angeläget för Sekab att inte konkurrera med livsmedelsindustrin. För det andra har företaget sett till att etanolen från Brasilien kommer från sockerrörsfält som är ekologiskt hållbara och att de anställda har så bra arbetsmiljö som möjligt. Sekab fick också ett mycket fint internationellt pris våren 2009 för sin utveckling av världens bästa etanol. Det går till exempel inte att köpa E85 i Sverige som är gjord på spannmål eller etanol som hotar regnskogar. Det var också anledningen till att Sekab våren 2009 vid en ceremoni i Bryssel fick priset "Sustainable Bioethanol Award" för sina insatser när det gäller utvecklingen av den verifierat hållbara etanolen och för den framstående forskningen för den andra generationens etanol baserad på cellulosa.

Den ekonomiska krisen slår till

Under hösten 2008 kom ett mycket stort bakslag för etanolförsäljningen som en följd av den världsomfattande finansiella krisen. Råoljepriset sjönk mycket dramatiskt från 140 till cirka 35 dollar per fat. Bensinpriset sjönk och det ledde till nedgång i försäljningen av etanol.

Kommunfullmäktige beslöt mot den bakgrunden att bevilja Norrlands Etanolkraft AB ett aktieägartillskott på 100 miljoner kronor i september 2008. Tillskottet skedde i samråd och samverkan med energibolagen i Skellefteå och Umeå. Det ledde till att de kommunala energibolagens ägarandel i Sekab ökade till 70 procent.

Debatten i ärendet var lång och livlig i kommunfullmäktige den 19 september 2008. Alla oppositionspartier utom Vänsterpartiet backade från tidigare ställningstaganden och sa blankt nej till ytterligare kommunal medverkan i Sekab.

- Övik Energi AB:s ordförande Per Häggmark (S) säger att det är viktigt att ta ansvar som ägare. Det är krav som vi ställer på andra. Ett nej i det läget hade inneburit stora problem för Sekab. Förutom risken att 166 personer blivit arbetslösa hade dessutom en nedläggning av pilotanläggningen för forskning om att utveckla etanol ur cellulosa varit ett faktum. Detta hade också inneburit att man riskerat att gå miste om den utveckling som Umeå universitet nu gör inom forskningen i Örnsköldsvik.

En av dem som förde ett långt resonemang i kommunfullmäktige om vådan av att säga nej var Lars Eidenvall (KD). Han noterade muntligt att kommunen hamnat i ett dilemma och att det var ett tungt beslut och ett stort ansvarstagande att rösta nej. Han hade röstat ja som ledamot i moderbolaget Rodrets styrelse vid dess beredning av ärendet. Trots detta röstade han nej vid voteringen i kommunfullmäktige.

- Om Dan Olsson (C) och Lars Eidenvall (KD) med flera sagt att vi ska lägga ned piloten och att vi inte ska syssla med etanolforskning i Örnsköldsvik hade de vunnit respekt, säger Per Häggmark. Om de dessutom sagt att 166 personer får sägas upp och att kommunens redan nedlagda kapital får gå förlorat hade jag respekterat deras ställningstagande. Vår bedömning var att riskerna med att säga nej var betydligt större än att säga ja.

Det kraftigt sjunkande priset på bensin sammanföll med höjt pris på etanol under hösten 2008. Oljebolagen övergick från 15 till 25 procents inblandning av bensin i etanolen, så kallad vinterblandning, för att göra etanolbilarna mera lättstartade i kallt väder. Resultat blev högre pris på etanol och det relativt låga priset på bensin höll i sig. Försäljningen av etanol sjönk med 80 procent. Från att tidigare haft problem med att mätta marknaden med etanol E85 fick Sekab nu stora problem med att ta emot kontrakterade leveranser av etanol från Brasilien. Detta ledde till likviditetsproblem.

Utlandssatsningar

Övik Energi AB såg i det läget ingen annan utväg än att på nytt begära ägartillskott från kommunen via Rodret AB. Nu hade Sekab:s styrelse utarbetat en omstruktureringsplan för företaget. Förutsättningen för ytterligare lån från kommunen var bland annat att satsningarna i Polen, Moçambique och Tanzania skulle avyttras eller avvecklas. Sekab:s dåvarande VD Per Carstedt var drivande bakom satsningarna i utlandet. Han har i många år drivits av en mycket stark övertygelse, som han fått starkt stöd för runt om i världen, inte minst inom EU, om att etanol är den enda möjliga storskaliga ersättningen till fossila drivmedel.

Han har också varit tydlig med att råvaran ska vara lokal cellulosa eller bagass (sockerrörsrester) eller annan cellulosa och inte livsmedel. Vete ska endast användas till etanolproduktion i regioner där överskott finns. Överskott som annars ska brännas eller förstöras på annat sätt. Per Carstedts och Sekabs vision har varit att komplettera inköpen av etanol från Brasilien med egen produktion. Ett led i denna strävan har varit att arrendera mark utomlands som lämpar sig för sockerrörsodling och projektera fabriker.

Under slutet av 2008 insåg styrelsen för Sekab att nya finans- och marknadsförutsättningar krävde kraftfulla åtgärder. Det innebar att Sekab genomgick en rejäl omvandling som en följd av den globala finans- och marknadskrisen.

Av handlingar i ärendet, och uttalanden från ledande personer, framgår att det var nära att Sekab skulle säljas under hösten 2008. Den verkställande ledningen för ett stort internationellt bolag med säte i Europa hade bestämt sig. Det enda som återstod var att dra ärendet för styrelsen och därmed konfirmera köpet.

- Men alla vet vad som hände med konjunkturen under hösten 2008, säger Per Häggmark. Det blev tvärstopp för nya affärer i de flesta styrelserum runt om i hela världen. Sekab är fortfarande till salu men inte till vilket pris som helst.

Internationellt

Intresse för den forskning och det kunnande som finns i Örnsköldsvik finns runt om i världen. Raden av internationella besök till piloten i Örnsköldsvik är ett av bevisen på detta. Intresset är stort bland annat i USA. Två besök från den amerikanska ambassaden i Stockholm, det senaste den 10 mars 2009, är ett bevis på detta. Första gången var det en ambassadör och andra gången en chargé d'Affaires som lovade att rapportera direkt till presidenten om det som pågår i Örnsköldsvik.

Två tredjedelar av Sveriges yta är täkt av skog och cirka 27 procent av den energi vi använder kommer från skogen, nästan uteslutande restprodukter. I jämförelse med övriga Europa är det en sensationellt hög siffra.

Målet med Sekab är att öka den siffran ytterligare men framförallt att bygga upp ett kunnande som är gångbart på den internationella marknaden. Sekab kan inte göra allt i egen regi. Det gäller att bygga på partnerskap och det intresset finns redan på den globala marknaden. Som det ser ut i maj 2009 är det bagassen, det vill säga den cellulosa som finns i sockerröret, som är den mest intressanta cellulosan för etanol. I dag är bagassen en avfallsprodukt sedan sockret pressats ut ur stjälkarna. Sekab siktar nu på att bygga upp en demonstrationsanläggning på någon av de platser där de tre energibolagen, det vill säga Övik Energi, Umeå Energi och Skellefteå Kraft, har verksamhet. Det innebär att även Lycksele och Storuman kan bli aktuella orter. Det har aldrig varit tänkt att demoanläggningar ska byggas på alla fem orterna. Avsikten med en demoanläggning är att ytterligare utveckla teknik och kunnande och sedan på ut på den globala marknaden.

Omstruktureringen

Den internationella finanskrisen har gjort att styrelsen för Sekab beslutat att förändra bolaget enligt följande:

- handeln med E85 avvecklas och som en följd av detta sägs 70 personer upp
- alla engagemang i utlandet avvecklas och 15 personer sägs upp
- ambitionen inom cellulosautveckling reduceras
- minskad administration

Efter omstruktureringen blir Sekab kvar med cirka 90 anställda med i huvudsak följande inriktning:

- a) Gröna kemikalier. Sekab är en av Europas största producenter inom detta område. Företaget har bra rykte och en stabil marknad. Produkterna är acetaldehyd, ättiksyra och etylacetat. Det är ett stabilt och lönsamt affärsområde.
- b) Dieselsättning. En unik och patenterad produkt. Samarbete med Scania. ED95, master batch (additiv) och licens. Det är ett område med stor och lönsam potential.
- c) Cellulosaforskning. Forskningsresultaten är redan i världsklass. Medfinansiering nödvändig inom ramen för ett nationellt program.

Efter omstruktureringen kommer Sekab att ha omkring en miljard i omsättning. Företaget befinner sig i ett växande skede inom dessa bassetter. Lönsamheten bedöms ligga över 10 procent. Företaget har inom dessa kvarvarande områden ett stabilt kassaflöde och ett minskande behov av rörelsekapital. Företaget har också flera anställda i det nya omstrukturerade skicket än vad gamla Sekab hade.

Sekab beräknas efter omstruktureringen klara sina räntebetalningar samtidigt som behovet av lån och borgensåtaganden minskar.

För att klara omstruktureringen begärde företaget att få en kreditram på 225 miljoner kronor. Av den summan begärdes maximalt 100 miljoner kronor från Övik Energi AB. Ärendet gick via Rodret och kommunstyrelsen till kommunfullmäktige den 23 februari 2009. En klar majoritet bestående av Socialdemokraterna och Vänsterpartiet sa ja till detta. Den borgerliga oppositionen röstade nej och reservationer lämnades in efter den långa debatten i kommunfullmäktige.

Moderaterna skriver i sin reservation att omstruktureringen av Sekab ligger helt i linje med vad partiet tidigare föreslagit. Moderaterna röstade trots detta nej tillförslaget.

Efter borgensåtagandet i februari 2009 uppgår kommunens risktagande genom Öviks energis ägande i Sekab till sammanlagt 608,6 miljoner kronor i form av aktieäggande och borgensförbindelser.

- Fakta i ärendet är emellertid att kommunen inte förlorat en enda krona på Sekab, säger ekonomidirektör Mikael Öhrling, Örnsköldsviks kommun. Kommunen har ett risktagande via Övik Energi AB men inga förluster har uppstått.

Kommunen får för närvarande in cirka en miljon kronor per år i form av 0,5 procent i provision på borgensåtaganden till Sekab via Övik Energi AB. Både de auktoriserade revisorerna och det oberoende värderingsföretaget Grant Thornton har dessutom under 2009 kommit fram till att det bokförda värdet på Sekab inte behöver skrivas ned. Enligt uppgift överstiger bolagets substansvärde tydligt det bokförda värdet.

Etanolmarknad finns

Det Sekab gjort är att bygga upp en kommersiell marknad för etanol som fordonsbränsle i Sverige. Det är också den omfattande handeln med etanol som gjort att det funnits starka spekulanter på Sekab. Företaget är fortfarande intressant för den kommersiella marknaden. Men alla vet att den rådande lågkonjunkturen har gjort företagsledningarna mycket försiktiga.

Miljöminister Anna Lind besökte Örnsköldsvik och invigde den första E85-pumpen i Sverige. Hennes andra uppdrag denna dag var att dela ut ett miljöpris till Domsjö Fabriker som var först i världen med ett helt slutet blekeri. Domsjö Fabriker var dessutom först med att helt ta bort klor i blekningsprocessen av massan. Klor var den stora miljöfrågan under 1980-talet.

- Med facit i hand kan konstateras att Sekab vuxit litet för snabbt och att bolaget haft maximal otur med världsmarknadspriserna, säger Leif Lindholm. När prisskillnaden mellan etanol och bensin var nära fem kronor per liter var det ingen hejd på efterfrågan. När bensinpriset föll mycket snabbt under hösten 2008 blev marknadsläget ett helt annat.

Det kan konstateras att de många debatterna ledde till att Sekab fick ändrade villkor hos sina leverantörer. Bolaget tvingades att betala fartygslaster med etanol från Brasilien i förskott. Felaktiga rykten om att kommunernas skulle försätta Sekab i konkurs hade uppstått och urholkat bolagets kreditvärdighet.

Leif Lindholm har som anställd hos Domsjö Fabriker och som ordförande för plan- och miljönämnden haft en unik inblick i Domsjökombinatet som anställd och i myndighetsutövningen när det gäller miljötillsynen. Han säger att det funnits perioder när Sekab varit den lönsamma delen i klustret Domsjö Fabriker. I dag upplever fabriken en ny vår och går väldigt bra tack vare viskosmassan eller ”silkescellulosan” som den inledningsvis kallades.

- Jag är också övertygad om att Sekab kommer att gå med vinst efter den renodling av verksamheten som gjorts under inledningen av 2009, säger Leif Lindholm.

Övik Energis ordförande Per Häggmark säger att Sekab i början av 2000-talet gjorde årliga vinster på 20-30 miljoner kronor.

- Vår tanke var att skapa en långsiktig lösning för att finansiera etanolkiloten. Det talades till om med om en avkastning på 50-70 miljoner kronor per år från Sekab.

- Tanken var god men problemen uppstod 2006 när bolaget handlade dyr etanol i Brasilien och tvingades sälja till underskott.

Per Häggmark säger vidare att de tre energibolagen nu gått in med pengar för att hålla igång forskningen även under 2009.

- Men från och med 2010 måste piloten betraktas som ett nationellt projekt med extern finansiering, säger Per Häggmark. Det här är ingenting som tre energibolag i norra Sverige kan syssla med på egen hand.

Dessutom är Sekab fortfarande till salu. Ett internationellt konsultbolag har i uppdrag att ombesörja detta.

- Alla vet dock hur marknaden ser ut i dag, säger Per Häggmark.

-

Övik Energi AB har bland annat följande inskrivet i sitt visionsarbete:

- Vi är ett energibolag i världsklass.

- Vi producerar förnybar el som motsvarar konsumtionen i Örnsköldsviks kommun.

- Vi leder och deltar aktivt i utvecklingen av framtidens energilösningar och drivmedel.

- Vi skapar god lönsamhet som ger uthållig och stark värdetillväxt.

- Övik Energi AB har goda framtidsutsikter. Likviditeten ökade under 2008 från 31,7 till 44,3 miljoner kronor med 3 procent i avkastning på eget kapital.

- Litet kuriosum är att Övik Energi är en av Sveriges största leverantörer av fjärrkyla avslutar Per Häggmark.

Källor ”Spritån” dokumentation om spritfabriken vid Domsjö Fabriker av Sven Nordström, Örnsköldsviks kommuns småskriftserie
Ett flertal intervjuer med nyckelpersoner utöver dem som nämns i artikeln

Sammanställningen gjord på uppdrag av socialdemokraterna i Örnsköldsvik.

Maj 2009

Sven Lindblom

Händelser i kronologisk ordning.

- 5 december 2001. Statliga Energimyndigheten beviljade 112 miljoner kronor i anslag till pilotanläggningen i Örnsköldsvik. Kommunen var under stor enighet med om att bilda Etanolpilot i Sverige AB utan att satsa direkta pengar.
- Övik Energi AB inledde sitt delägarande i Sekab 2005 via 685 000 kr till Norrlands Etanolkraft AB och 12,640 miljoner kronor i delägarlån.
- 28 februari 2005. Kommunfullmäktige beviljade 70 miljoner kronor i kommunal borgen till Övik Energi för engagemanget i Sekab. S, M, C, KD och V röstade ja.
- 27 november 2006. Kommunfullmäktige beviljade 70 miljoner kronor i borgen till Övik Energi. För aktieägartillskottet röstade S, C, FP, KD och V. För kommunal borgen röstade S, C, KD och V. Även FP röstade halvt ja genom att säga ja till aktieägartillskottet men nej till att det skulle kallas kommunal borgen.
- 20 december 2007. Rodrets styrelse beviljade lån på 76,5 miljoner kronor och borgen på 157,5 miljoner kronor till Övik Energi för engagemanget i Sekab.
- 29 september 2008. Kommunfullmäktige beviljade ett aktieägartillskott på 100 miljoner kronor till Övik Energi. För tillskottet röstade S och V
- 23 februari 2009. Kommunfullmäktige beviljade en kreditram på 100 miljoner kr till Övik Energi. S och V röstade ja.

Det innebär 587,325 miljoner kronor i kommunala garantier till Övik Energi AB för finansiering av engagemanget i Sekab. Till detta kommer upplupna räntor.

Den aktuella balansräkningen gällande Övik Energi AB:s engagemang i SEKAB visar följande i maj 2009:

Bankgarantier	257,5 miljoner kr
Lån till NEKAB	117,1 miljoner kr
Lån till SEKAB E-tec	2,3 miljoner kr
Andel i NEKAB	112,8 miljoner kr
Upplupen ränta	18,9 miljoner kr
Lån till SEKAB B&F	70,0 miljoner kr

.....
Ej utnyttjad kreditram till SEKAB B&F 30,0 miljoner kronor.

.....
Summa kommunal exponering 608,6 miljoner kronor.